

Motion till riksdagen 2005/06:Ju42

av **Johan Linander m.fl. (c)**
med anledning av prop. 2005/06:165

Ingripanden mot unga lagöverträdare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om behovet av ett gemensamt ansvar i samhället för att förhindra att unga människor glider in på en brottslig bana.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att föräldrar till barn under 18 år, oavsett om barnet är tilltalad, målsägande eller vittne, skall ha rätt till ersättning för sin inställelse i rätten.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om vikten av ett brottsförebyggande arbete i skolan.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att personer under 15 år bör kunna drogtestas vid allvarlig misstanke om narkotikamissbruk.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om påföljden överlämnande till socialtjänsten.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om en kvalitetssäkring av ungdomshemmen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att det solidariska skadeståndsansvaret bör avskaffas för ungdomar.

Inledning

Ingripanden mot unga lagöverträdare skall vara tidiga, tydliga och tuffa för att hjälpa de ungdomar som hamnat på fel väg i livet. Det är enormt viktigt att samhället reagerar snabbare på ungdomars brottslighet. Tidiga insatser kan kväva en brottslig karriär i sin linda. När brott har begåtts mot eller av en ung människa måste tiden mellan brott och dom vara så kort som möjligt, utan att rättssäkerheten för den skull prioriteras ned. Till problembilden för unga lagöverträdare hör att ungdomar är mer utsatta för brott än befolkningen i allmänhet. Genom att tydligt gripa in och synliggöra brottet och stödja brotts-

Fel! Okänt namn på

offret finns här en möjlighet att stävja brottsutvecklingen. Bemötandet av unga brottsoffer är oerhört viktigt för den unga människans fortsatta förtroende för rättsväsendet. Det är därför angeläget att kompetensen inom polis och rättsväsendet när det gäller ungdomsbrottslighet ökar. Systemet med särskilda ungdomsåklagare inom åklagarväsendet, liksom särskilda domare som handlägger ungdomsmål vid de större domstolarna, är positivt. Men det är lika angeläget att kompetens när det gäller ungdomsmål finns inom de mindre domstolarna och hos nämndemännen.

Regeringen har i sin proposition 2005/06:165 Ingriden mot unga lagöverträdare glädjande nog tagit till sig av vissa av de förslag Allians för Sverige presenterat i sin PM om unga lagöverträdare: Tidigare, tydligare, tuffare. Förslagen om utökad medling och ungdomstjänst som en självständig påföljd är två exempel Centerpartiet gärna ställer sig bakom. Tyvärr har regeringen utelämnat viktiga delar i reglerna kring unga lagöverträdare, varför man missar det övergripande målet om en sammanhållen lagstiftning. I det följande beskrivs några av de förslag som Centerpartiet och Allians för Sverige har angående unga lagöverträdare.

Det gemensamma ansvaret

Det viktigaste brottsbekämpande arbetet är de förebyggande åtgärder som görs för att förhindra att människor hamnar i brottslig verksamhet. Ansvaret för det brottsförebyggande arbetet är inte något som ryms inom de rättsvårdande myndigheternas ramar utan ett arbete som måste ske på flera olika plan i samhället.

Redan när vi är små läggs grunden till den trygghet och de normer som ger oss förmågan att fungera som vuxna individer. En kärleksfull och trygg uppväxtmiljö är den bästa förutsättningen för ett lyckat liv som föräldrar kan ge till sina barn. Det är också den mest effektiva brottsförebyggande insatsen. Förskola, skola, fritidsverksamhet och föreningsliv spelar sedan en viktig roll under hela barn- och ungdomstiden när det gäller att skapa normer och sätta stopp när unga människor riskerar att hamna på fel sida tröskeln. Det är viktigt att det hela vägen under uppväxtåren finns ansvarsfulla vuxna som kan se och reagera när någonting inte står rätt till.

Väl fungerande barn- och ungdomshälsovård, och inte minst psykiatri, kan spela en avgörande roll när det gäller att fånga upp barn som riskerar att redan från början få en otrygg start i livet, och därför behöver särskilda stödinsatser. Dessa insatser kan vara extra viktiga för barn som har föräldrar med alkohol- eller missbruksproblem.

Vi måste bryta det segregerade samhället och få alla människor att känna sig delaktiga i samhället och de värderingar vi vill skall råda. Barn och ungdomar som växer upp i en miljö som präglas av segregation och arbetslöshet och utanförskap löper större risk att hamna utanför samhället och in på en brottslig bana. Detta bör ges regeringen till känna.

Föräldrars ansvar för sina barn

Vuxna måste involveras när barn och ungdomar utsätts för eller begår brott. I första hand är det föräldrars ansvar att reagera och agera när barn och ungdomar under 18 år visar upp ett destruktivt beteende. Därför bör skolan, de sociala myndigheterna eller polisen vara skyldiga att ha upparbetade rutiner för att informera föräldrarna om situationen. Redan när polisen tar emot en anmälan där en identifierad gärningsman är under 18 år bör polisen, i samverkan med socialtjänsten, ta kontakt med föräldrarna och inleda en dialog om den unga personens livssituation och konsekvenserna av brottet. Om det går så långt att barn och ungdomar polisanmäls kan föräldrarna spela en oerhörd viktig roll när det gäller att stötta sitt barn under den fortsatta rättsprocessen. I rätten har målsäganden, oavsett ålder, rätt till ersättning för sin inställelse. Även för en ung tilltalad föräldrar finns rätt till ersättning. Däremot saknas möjlighet att utge ersättning till föräldrar till unga målsägande och unga vittnen. Det ligger i samhällets intresse att stödja föräldrarnas engagemang i sina barn, oavsett om barnet har gjort sig skyldigt till ett brott eller om han eller hon är brottsoffer eller vittne. Föräldrar till barn under 18 år, oavsett om barnet är tilltalad, målsägande eller vittne, borde således alltid ha rätt till ersättning för sin inställelse. Detta bör ges regeringen till känna.

En bra skola förebygger brott

Skolans viktigaste uppgift är att förmedla kunskap. Skolan skall fostra, men inte ta över föräldrarnas ansvar. Utbildning spelar en nyckelroll för att bryta sociala mönster. Därför är det extra viktigt att skolan håller hög kvalitet i områden som är socialt utsatta och där det finns ökad risk för att unga dras in i kriminalitet.

Jämfört med andra länder håller den svenska skolan låg kvalitet både när det gäller elevernas resultat och arbetsmiljön. Allra sämst är den när det gäller arbetsro och trygghet. Inget annat land har så mycket skadegörelse, stölder, skolk och sena ankomster som den svenska skolan. Hela 15 procent av de våldsbrott som barn söker vård för har tillfogats dem i skolan. Det är ofta de minst studiemotiverade eleverna som lider mest av att skolan inte fungerar. Därför behöver Sverige en ny skolpolitik, som sätter bildning och kunskap främst. Men skolan måste präglas av en god arbetsmiljö. Mobbning, sexuella trakasserier, småstölder, misshandel och liknande handlingar är inte acceptabla i skolan. Allvarliga brott som begås i skolan måste polisanmälas. Alla skolor skall ha en kontaktperson hos polisen. Ett bra samarbete mellan skola och polis förebygger brott.

När elever begår brott meddelas detta av polisen till socialtjänsten. Enligt sekretessbestämmelserna får inte informationen gå vidare till skolledningen. Sekretesslagstiftningen måste ändras så att skolan får veta om eleverna begått brott så att de kan stötta eleven. Detta bör ges regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Kampen mot droger är en kamp mot brottsligheten

Kriminalitet och drogmissbruk har ett tydligt samband. Alkohol och narkotika förekommer långt ned i åldrarna. Ju tidigare droganvändningen upptäcks desto större möjligheter finns att sätta stopp för missbruk och utslagning.

I dag är det svårt att ge en människa under 15 år tidig hjälp när det finns misstanke om narkotikamissbruk. En stödinsats från samhället försvåras av de gällande reglerna om förbud mot kroppsbesiktning. Urin- eller blodprovtagning får inte göras och därmed kan inga åtgärder vidtas förrän missbruket är uppenbart. Följden blir att socialtjänsten kopplas in först när narkotikamissbruket pågått under en längre tid. Den personliga integriteten skall värnas men inte till priset av mänskligt lidande. De bestämmelser som reglerar tvångsmedelsanvändningen mot barn är alltför restriktiva och en utvidgad tvångsmedelsanvändning påverkar inte de integritetsaspekter som angivits som skäl för att inte tillåta provtagning. Provtagning på ungdomar under 15 år bör därför bli tillåtet vid allvarlig misstanke om narkotikamissbruk. Detta bör ges regeringen till känna.

Överlämnande till vård inom socialtjänsten

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten innebär antingen att vården genomförs på frivillig väg eller att den sker med tvång. Det kan i praktiken innebära alltifrån samtalskontakt med en socialsekreterare till institutionsplacering. En förutsättning för att kunna dömas till överlämnande till vård inom socialtjänsten är att den tilltalade är under 21 år (vid tiden för domen) och att han eller hon kan bli föremål för vård enligt en av socialnämnden upprättad vårdplan.

De utvärderingar som gjorts tyder på mycket allvarliga brister i genomförandet av påföljden. Som vi redan konstaterat visar siffror från Brottsförebyggande rådet att ungefär 70 procent av de ungdomar mellan 15 och 17 år som dömdes till överlämnande till vård inom socialtjänsten under 1999 hade dömts på nytt före utgången av 2001. Av de ungdomar som samma år dömdes till ett överlämnande, i förening med tilläggsåtgärd, hade ca 75 procent återfallit i brott under samma tidsperiod.

Detta illustrerar ett gigantiskt misslyckande för svensk social- och kriminalpolitik. I många fall är de vårdplaner som tas fram av de sociala myndigheterna helt undermåliga, och inte ens värda namnet vårdplan. Det är ett skamligt svek mot de ungdomar som skulle kunna ha fångats upp och givits en andra chans att leva ett skötsamt liv.

Vi menar att politiken när det gäller unga lagöverträdare präglats av en ”snällism”, sociala insatser har i verkligheten blivit uteblivna insatser, vilket fått katastrofala följder för många ungdomar. Det är inte fråga om att mycket unga lagöverträdare skall dömas till fängelse och isolering och på så sätt

Fel! Okänt namn på

känna av tuffare krav från samhället. Tvärtom är det helt nödvändigt att socialtjänstens verksamhet stramas upp och blir avsevärt mer professionell än i dag. Vi vill i framtiden se tidigare och fler sociala insatser.

Ungdomsbrottsutredningen föreslår att påföljden byter namn till socialtjänstpåföljd och att den endast skall bli aktuell där det behövs kraftfulla åtgärder från socialtjänstens sida. Till domen skall bifogas ett kontrakt som skall skrivas under av båda parter. Vi anser att förslaget är ett steg i rätt riktning.

Vad som ovan anförs om påföljden överlämnande till socialtjänsten bör ges regeringen till känna.

Sluten ungdomsvård

När påföljden sluten ungdomsvård infördes 1999, var tanken att ungdomar mellan 15 och 17 år skall hållas borta från den destruktiva miljö som ofta råder på kriminalvårdsanstalterna. Ungdomar skall i stället för fängelse dömas till vård som är tänkt att genomföras i samverkan med de sociala myndigheterna.

Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten av den slutna ungdomsvården, vid ungdomshemmen. På dessa institutioner vårdas också ungdomar som omhändertagits med stöd av lagen om vård av unga (LVU). De ungdomar som är aktuella för LVU är mellan 12 och 21 år och har alla omhändertagits på grund av beteenden där de utsatt sig själva, eller sin omgivning, för omedelbar fara, exempelvis kriminalitet.

Tvångsvård får aldrig innebära att den unge enbart förvaras på institution för att släppas ut till ingenting och omedelbart riskerar att återfalla i brottskarriären. Därför måste uppföljningen och utslussningen av unga som varit intagna på ungdomshem bli avsevärt bättre än i dag.

På många ungdomshem kan man påvisa goda resultat, särskilt bland unga som placeras under längre tid. Men resurserna är begränsade, klimatet är krävande och personalomsättningen är hög. Flera utvärderingar har pekat på allvarliga brister inom Statens institutionsstyrelses verksamhet. Riksrevisionsverket kom sommaren 2002 med en mycket kritisk rapport. Den hårdaste kritiken riktades mot den akuta bristen på vårdplatser. Då påföljden sluten ungdomsvård infördes ökade trycket på ungdomshemmen på ett sätt de inte kunde leva upp till. Eftersom en dom om sluten ungdomsvård ger förtur framför en dom enligt LVU, blev resultatet att ungdomar tvingades vänta på sin LVU-placering. De barn och ungdomar som är aktuella för tvångsinsatser från samhällets sida är i mycket stort behov av hjälp. Därför måste det finnas en platsgaranti på ungdomshemmen.

Många av de barn och ungdomar som placeras på ungdomshem har en tragisk uppväxt bakom sig. För många handlar vården om att ”ta igen” förlorade år under barndomen. Det är en svår uppgift och därför behövs det resurskrävande insatser av mycket hög kvalitet för att nå framgångsrika resultat. Varje barn eller ungdom måste ha en individuell handlingsplan. Personalen måste

Fel! Okänt namn på

ha rätt kompetens. Ungdomshemmen måste vara drogfria. Det kommande förslaget om att utökade möjligheter att drogtesta de intagna på ungdomshemmen är positivt och bör genomföras.

Många ungdomshem klarar inte av att ge ungdomarna den psykiatriska vård de har behov av. Olika huvudmän, staten, landstingen och kommunerna, får inte leda till att vården faller mellan stolarna. Därför måste samverkan mellan huvudmännen öka. Efter vårdtiden måste stödet från hemkommunens socialtjänst öka. Ansvar för ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård bör ligga kvar hos Statens institutionsstyrelse.

Ungdomshemmens dubbla uppgift att både ta emot ungdomar som omhändertagits med stöd av LVU och verkställa straffet för ungdomar som har begått mycket allvarliga brott kan ifrågasättas. Därför bör frågan om verksamheterna i framtiden skall separeras belysas. Det är inte självklart att barn och ungdomar som är placerade med stöd av LVU skall vistas på samma hem som ungdomar dömda till sluten ungdomsvård.

Vad som ovan anförs om sluten ungdomsvård bör ges regeringen till känna.

Skadestånd

Andra åtgärder som skulle kunna prövas är att göra föräldrar skadeståndsskyldiga för sina minderåriga barn. Det är oerhört viktigt att föräldrar tar ansvar för sina barn, ett steg på vägen för att tydliggöra föräldrarnas ansvar för och engagemang i sina barn kan vara att ge dem ett ansvar för barnen som medför att de blir skadeståndsskyldiga i de fall barnet är minderårigt och det blir aktuellt med utdömande av skadestånd.

Den som skadat någon eller förstört någons egendom i samband med brott är skyldig att ersätta skadan. Det är en grundläggande princip i vårt rättssamhälle. Det ger också gärningsmannen en möjlighet att ersätta den skada han eller hon ställt till med.

iEnligt skadeståndslagen finns dock en möjlighet för unga lagöverträdare under 18 år att få ett skadestånd nedsatt efter att domstolen gjort en skälighetsbedömning. I motsats till ungdomsbrottsutredningen som vill höja åldersgränsen till 20 år anser vi att denna jämningsregel bör tas bort. Ett skadestånd är till för att så långt det är möjligt kompensera brottsoffret för den skada som hon eller han har åsamkats. Att gärningsmannen är ung gör inte skadan mindre. Vi menar att jämningsregeln ger helt fel signaler. Då ungdomar ofta begår brott mot andra ungdomar leder det också till att unga brottsoffer får sämre möjligheter till kompensation än de som blir utsatta för brott av äldre personer.

Det solidariska skadeståndsansvaret för unga lagöverträdare bör avskaffas. Ett skadestånd får ofta långtgående konsekvenser för ungdomar och en individ bör inte straffas för att medbrottslingar inte gör rätt för sig. Detta bör ges regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 5 april 2006

Johan Linander (c)

Viviann Gerdin (c)

Claes Västerteg (c)

Agne Hansson (c)

Eskil Erlandsson (c)

Kerstin Lundgren (c)

Jan Andersson (c)